

„Смисл проблеми не в тому, що особистість навчається довільно регулювати поведінку”, що забезпечує поява більш ранніх онтогенетично новоутворень („система я”, „ієрархія мотивів”, довільні акти тощо). Більш важливе те, що в процесі розвитку людина починає визначати в тій чи іншій мірі свій власний психічний розвиток, керувати ним (Ломов Б.Ф., Костюк Г.С.).

Кумуляція ефекту виникаючих у розвитку „психічних ароморфозів” (рефлексії, самосвідомості, особистості тощо) є основою формування „третичних ознак” (Л.С. Виготський) і вторинної, генетично більш пізньої форми існування психічного (С.Л. Рубінштейн). Вони є основою виникнення нових рівнів психічного розвитку (суб’єкт, особистість), нових рівнів регуляції і нового способу організації психологічних процесів (самосвідомість, суб’єкт, саморегуляція, рефлексія, ВПФ, воля тощо). Сукупна їх реорганізуюча дія призводить в підлітковому і юнацькому віці до трансформації структури процесу розвитку такого масштабу, яка становить зміну самого його типу (способу, логіки здійснення) в онтогенезі, до зміни самої природи психічного розвитку і подальшого напрямку його розгортання.

Кумулятивний функціонально-перетворюючий ефект вікових центральних новоутворень психічного розвитку виявляється в їх спільному, істотному впливі на генетичну реорганізацію системи його детермінант. Вони відіграють значну функціональну роль як у процесі трансформації одного періоду вікового розвитку в інший, так і у ході зміни, руху, розвитку самого психічного розвитку в онтогенезі як цілісного, системно-організованого процесу (зміна закономірностей, механізмів і рушійних сил розвитку). Сукупний інтегративно-реорганізуючий вплив центральних (основних) новоутворень психічного розвитку є суттєвою складовою переходу від одного типу психічного розвитку (логіка становлення в дитинстві) до іншого, який пов’язаний з іншим способом організації процесів психічного розвитку в дорослості, з іншим його напрямком у межах всієї системи.

Література:

1. Виготський Л.С. Собр.соч.: В 6т. Т. 1.-М.: Педагогіка, 1982.
2. Виготський Л.С. Собр.соч.: В 6т. Т. 2.-М.: Педагогіка, 1982.
3. Виготський Л.С. Собр.соч.: В 6т. Т. 4.-М.: Педагогіка, 1984.
4. Виготський Л.С. Собр.соч.: В 6т. Т. 5.-М.: Педагогіка, 1983.
5. Виготський Л.С. Собр.соч.: В 6т. Т. 6.-М.: Педагогіка, 1984.
6. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості/ За ред. Л.М. Проколієнко. – К.: Рад.шк., 1989.
7. Ломов Б.Ф. О системной детерминации психических явлений и поведения// Принцип системности в психологических исследованиях.-М.: Наука, 1990.-С.10-18.
8. Шамне А.В. Феномен новообразований психического развития в контексте системного подхода// Вісник Дніпроп.ун-ту. – 2001.- Вип..7.-С.23-28.

О.В. Комарова

ЕВРИСТИЧНА БЕСІДА ЯК ШЛЯХ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Спрямованість сучасної шкільної освіти на розвиток здібностей і можливостей особистості кожного учня висуває нові вимоги до методів

і прийомів навчання. Як свідчить практика навчання з біології, одним з ефективних методів, що розвиває творчі здібності учнів, є евристичний. А такий прийом, як застосування пізнавальних задач, дозволяє включити в роботу максимальну кількість учнів в класі. Цим самим створюються сприятливі умови для розвитку творчих здібностей більшості школярів на уроці. Наводимо приклад пізнавальної задачі для 7-го класу.

Задача. Свого часу В. Гарвей сказав, що природа нічого не створюючи зря, не дала серця тим тваринам, які його не потребують, і створила його лише тоді, коли виникла потреба у його функціях. 1. Обґрунтуйте висловлювання вченого або спростуйте його, спираючись на власні знання. 2. Якщо вам важко відповісти на питання 1, пригадайте: а) на якому етапі еволюційного розвитку тваринного світу виникло серце, б) які функції воно виконує у цих примітивних тварин. Яка будова серця в них? в) як вдосконалюється будова та функції серця у тварин, що еволюційно виникли пізніше? 3. Чому у таких організмів, як одноклітинні, кишковопорожнинні, плоскі та круглі черви серце відсутнє? Які клітини, тканини та органи виконують функції серця в них? 4. Який існує зв'язок між будовою серця тварини та загальним рівнем її організації (мається на увазі рівень розвитку більшості систем органів тварини)? 5. З чим пов'язане виникнення серця як центрального органу кровообігу у тварин? 6. Поверніться до першого питання і сформулюйте загальний висновок про правомірність слів В. Гарвея.

Питання задачі побудовані з метою організації евристичної бесіди на уроці. Перше запитання спрямоване на створення проблемної ситуації. Наступні питання розбивають задачу на декілька підзадач і поступово спрощують вихідне завдання. Наведена пізнавальна задача сприяє закріпленню як суто фактологічних репродуктивних знань (запитання 2а, 2б), так і потребує встановлення причинно-наслідкових залежностей між знаннями (питання 2в, 3, 4, 5). Застосування пізнавальних задач цінне ще й тим, що вони дозволяють встановлювати зв'язки між учнівськими знаннями різного рівня узагальненості. Наведена задача розкриває, наприклад, такі зв'язки між знаннями низького рівня узагальненості та високого рівня узагальненості, як:

- будова серця тварини – рівень організації тварини;
- будова серця тварин різних класів – еволюція кровоносної системи тварин.

А ось цей зв'язок характеризує залежність між знаннями високого рівня узагальненості. До речі його засвоєння можливе тільки після засвоєння попередніх двох залежностей:

- еволюція тваринного світу – загальне підвищення рівня організації тварин.

Власний досвід роботи з пізнавальними задачами дозволяє стверджувати, що вони сприяють розвитку особистості більшості школярів в класі.

О. Лаврентьєва

ДИДАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СТРУКТУРУВАННЯ МАТЕРІАЛУ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ УМІВ

У статті Лаврентьєвої Олени Олександрівни „Дидактичні підходи до структурування матеріалу з метою формування інтелектуальних умінь” надані принципи, що дозволяють закласти підґрунтя для конструювання